Observatoriulu ese de doue ori in septemana, Mercurea si Sambat'a.

Pretiulu

pentru Sibiiu pe 1 anu intregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimisu cu post'a in laintrulu monarchiei pe 1 anu intregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — In strainatate pe 1 anu 10 fl. séu 22 franci, pe 6 luni 5 fl. séu 11 franci. — Numeri singuratici se dau càte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu si literariu.

Anulu III.

Ori-ce inserate,

se platescu pe serie séu linia, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare càte 7 cr., la a dou'a si a trei'a càte 6 cr. v. a. si preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu.

Prenumeratiunile se potu face in modulu celu mai usioru prin assemnatiunile postei statului, adressate de a dreptulu la Redactiunea Diariului „Observatoriulu“ in Sibiiu.

Nr. 55. — Sibiiu, Mercuri 9/21 Juliu. — **1880.**

Limb'a germana luata la góna in Ungari'a si Transilvani'a.

„Crediendu cà au terminatu cu romanii si cu limb'a loru, s'au apucatu acuma si de sasi, de prea iubitii fii ai Vienei.“ Asia audi pe unii romani reflectandu dela unu timpu incóce.

N'au terminatu nimeni nici cu romanii si cu limb'a loru, cà n'au potutu si nu voru potea in veci, dara nici de sasi nu s'au apucatu de acuma; numai càtu o parte din sasi, uitandu cu totulu de regulele traditionali ale strabuniloru, de a fi p r u d e n t i si prevedietori, s'au insielatu cumplitu, precum in a. 1848, asia si in a. 1866, pàna candu unii abia acum au inceputu a'si deschide ochii mai bine.

Se nu créda nimeni, cà noi acesti dela „Observatoriulu“ ne amu bucurá cumva la vederea acestei góne, acestei persecutiuni furióse, pornita asupra limbei germane. Noi suntemu amici si aparatori d e c l a r a t i si d e c i s i ai l i b e r e i c o n c u r e n t i e pe tóte terenele, in tóte sferele activitatiei omenesci, prin urmare amici ai l i b e r e i c o n c u r e n t i e si in cultivarea si folosirea limbiloru nationali, cu singur'a conditiune, cá armele de lupta se fia preste totu perfectu egali, éra intru inplinirea acestei conditiuni, care este unica drépta, nu vedemu nici-o dificultate mare. Pe lànga liber'a concurentia, intre conditiuni egali, noi nu ne tememu de predomnirea nici unei limbi si a nici-unei nationalitati, cu care venimu in contactu pe acelasiu teritoriu. Totu respectulu productelor esite in limb'a germana, ci natiunea romana nu se teme nici de concurenti'a acesteia, repetimu, in lupta n o b i l e, portata cu arme egali, intre conditiuni egali.

Acestea premisse, ne interessédia fórte, cá se aflamu, cum s'a escatu asaltulu furiosu din partea magiara in contra limbei si nationalitatiei germane, in càtu lovisturele fanaticiloru au inceputu a se indreptá tocma si asupra armatei. Celoru carii n'au urmaritu cestiunea dela inceputu, li se pare cà acésta góna turbata s'ar fi escatu numai asia, din chiaru-seninu. Se insiéla reu toti càti sunt de opiniunea acésta, si se insiéla din causa, cà nu cunoscu istoriculu cestiunei dela inceputu.

Nu vomu merge prea departe inapoi, cá se nu ne perdemu in labirintulu suferintieloru nóstre si ale altora.

Imperatulu Josifu II, indemnatu, nu de vreunu fanatismu nationale nemtiescu, de care densulu nu a suferitu nici-odata, ci de alte interesse superiori ale statului, memorate si de noi in anulu trecutu, decisese cá domnitoriu absolutu, din plenitudinea potestatiei sale, cá delaturandu limb'a latina din legislatiune si administratiune, se'i substitue o limba dintre cele vii, vorbita mai multu in monarchi'a sa si totuodata mai avuta in producte scientifice si literarie. Ce e dreptu, inainte cu 100 de ani acea limba potea se fia numai cea germana, de si acesteia inca'i lipsía multe calitati eminente, ale limbei latine, precum si ale celei francese si italiane; dara acestea doue limbi moderne erau prea puçinu cunoscute in monarchia, éra dialectele slave si limb'a magiara erau pe atunci nespusu de sarace, necultivate si multu mai puçinu cunoscute.

Incercarea lui Josifu II intiepà si desteptà din letargia pe mai multi literati magiari si alaturea cu ei pre càtiva magnati. Se incepù o reactiune atàtu de turbata contra germanismului, in càtu dupa mórtea lui Josifu intemplata la 1790 si pàna la venirea frate-seu Leopoldu II din Itali'a spre a luá corónele toturoru tieriloru, ungurii facura cá pruncii cei artiagosi, sau daca mai voiti, cá turcii si cá tatarii: ei nu numai detera fiacariloru mii de volume, din acte publice, resultatele triangularei, ale conscriptiuniloru din tóta Ungari'a si Transilvani'a, ci aflandu-se in ratacit'a parere, cà f r a c u l u frantiosescu ar fi .vestmentu nemtiescu, luara la góna pe toti càti portau fracuri, taindu códele fracului pe strade, unde apucau pe cineva si silindu'lu se'lu prefaca in „spentieru“, „rekel“ (Röckel!), „zabunu“ scurtu ungurescu. Reactiune plastica, dara fórte brutala.

Dela 1791 s'a nascutu apoi si s'a nutritu ide'a magiarismului, care inse nu mai este simplu germanismu Josefinu tradusu in magiaresce, ci elu tinde neincetatu la esterminarea toturoru limbiloru materne si nationali, éra legea nationalitatíloru este facuta pentru ochii Europei, frundia de finicu.

Cu tóte acestea, dela dualismu incóce limb'a germana a fostu multu mai crutiata decàtu tóte celelalte. Erau inse ratiuni fórte grave, pentru care trebueau se o crutie, éra acésta inpregiurare amagí pe o multime mare de germani; altii din contra, petrundeau fórte bine planulu, dara se jocau cu magiarii pàna in momentele de façia d e - a m î t i ' a s a u b a b ' a ó r b a. Curgea o lupta surda, se audia numai cevasi cá unu mugetu departatu si se vedea càte o flacara mica ici-colea, precum se vede in capu de nópte flacar'a unoru puscaturi. In anii de antai ai dualismului ti se parea, cá si cum limbei germane 'iar remanea o rola considerabila alaturea cu cea magiara; multime de formularie si rubrice in tóte ramurile administratiunei erau tiparite in ambele limbi; advocatii germanosasi lucrau pe la tribunale nemtiesce, universitatea sasésca, inca totu mai functioná cá corpu politicu. Dintr'odata càtiva presiedenti de ai tribunaleloru reg. oprira pe advocati, cá se nu cutedie a mai aparà vreo causa nici in scrisu si nici prin graiulu viu in alta limba, decàtu numai in limb'a magiara. Cu acea ocasiune vreo 24 de advocati din Brasiovu au fostu intre cei de antai in tiéra, cari isi castigara dreptu la inmortalitate, nu prin supunerea la vointi'a presiedentelui Maly (arménu, de origine din Temisiór'a), ci mai virtosu prin órb'a supunere la p o r u n c ' a advocatului Künle dela S. Szt. György alesu prin ei insii de presiedinte alu camerei loru, pentru-cá elu apoi in semnu de multiamita se le scótia limb'a din gura. Aceeasi incercare a succesu in Seghisiór'a, in Alb'a-Juli'a si pe airea, afara de Sibiiu.

Se impuçinara successive si formulariele nemtiesci; universitatea sasésca cá corpu politicu fu desfiintiata si lasata din ea numai unu simulacru, unu birou economicu. Tractarea invetiamentului elementariu si alte incercari violente de magiarisare sunt multu mai próspete si mai bine cunoscute, decàtu se avemu vreo lipsa de a le repetí la loculu acesta. Un'a dintre cele mai mari griji ale magiarismului erá din partea teatreloru germane, de care sunt multe in Ungari'a. Cu scopu de a le nimici, se votara mereu subventiuni grase pentru teatrele unguresci din B.-Pest'a si Clusiu; cetatile Aradu si Temisiór'a fusera cumpatate asia, cá se'si aléga consilie municipali magiaróne, care apoi au decisu nu numai, cá teatrele nemtiesci se fia transformate in magiare, dara se edifice teatre noue in pretiu dela 3 pàna 800 mii florini; altoru cetati li s'au inpusu totu asemenea greutati nesuportabili in favórea teatrului magiaru. In acelasiu timpu se formara multime de societati teatrali, unele stabili, cele mai multe ambulante, a caroru missiune nationale este a cutrierá tiér'a intréga, a strabate mai virtosu in orasie si cetati germane si amestecate cu slavi, cu romani, a exercitá diverse pressiuni, cá locuitorii se frequente barbatesce teatrulu ungurescu. Se prea intielege, cà press'a magiara le sare preste totu in ajutoriu cu devotamentulu celu mai mare.

In restimpu de vreo 3—4 ani ti se parea, cà tóte acelea mesuri energióse voru avea resultatele dorite asia de ferbinte; dara s'au insielatu amaru. Teatrululu celu mare din Aradu isi dete preste capu, cadiù, din causa cà germanii si evreii n'au mersu la teatru magiaru, si la atàta totu n'au ajunsu, cá se'i conduca cu gendarmi. Teatrulu celu nou din Temisiór'a au arsu mai deunadi. Teatrulu magiaru din Bud'a a cadiutu asia de reu, càtu intr'o di din septeman'a trecuta, au fostu numai o p t u persóne la representatiune, care apoi firesce cà nici nu s'a datu. Scandalulu e u r o p é n u provocatu asta-primavéra prin i n c h i d e r e a teatrului nemtiescu din B.-Pest'a sub unele preteste, in realitate inse de fric'a concurentiei, este cunoscutu la toti. Teatrulu din Clusiu nu scapa de un'a si dà in alte diece calamitati si scandale, care se potu citi pe largu in brosiur'a fostului directoru Molnár si in diariele din locu. Càteva societati ambulante stau se móra de fóme. Intr'aceea vine ministeriulu chiaru a c u m a, si opresce pe directorulu Dorn se nu mai dea representatiuni nemtiesci cu societatea sa in Sibiiu si in Brasiovu; pentru aceea inse societatile unguresci totu nu se potu tînea nici in Brasiovu, nici aici.

Lectorii nostrii vediura din altu Nr., cà limb'a germana se propune in gimnasiele si liceele unguresci cá s t u d i u o b l i g a t u, càte 19 óre pe septemana. Acum calvinii decidu scóterea acestei limbi din scóle, sub cuventu cà invetiarea ei ar fi in gradulu supremu periculósa pentru limb'a si nationalitatea magiara. Se pare in adeveru, cà bate unu ventu rece dela Berlin, cà-ci pre càtu timpu pr. Bismark a fostu amicu alu dualismului si au avutu sub a sa protectiune manifesta pe natiunea magiara, nici chiaru professorii calvinesci nu ar fi cutediatu se se revólte in acestu modu asupra limbei germane. Ce e dreptu, consiliariulu de sectiune Carolu Szász si faimosulu Hunfalvi (Hundsdorfer) intimpinara in termini asprii pretensiunea calviniloru, carii ceru cá limb'a germana se fia scósa din tóte scólele, adeca si din ale statului. Szász le spune curatu, cà $^5/_6$ (cinci din siese) parti ale productelor scientifice si literarie magiare sunt inprumutate dela g e r m a n i, precum si cà chiaru natur'a dualismului loru politicu cere cá conditiune absoluta; invetiarea limbei germane etc. Argumente de acestea inse au fostu oleu turnatu in flacari.

Magiarii cu ur'a loru asupra germaniloru se arata fórte ingrati. De nu erá patriarchulu Romei si clerulu Germaniei, cá se strabata in Panoni'a cu doctrinele si cu civilisatiunea christiana, acestu elementu asiaticu ar fi trebuitu se dispara de multu de pre teritoriulu Europei, fàra a lasa alte urme, decàtu pe care le-au lasatu gotii, hunii, avarii s. a. Chiaru astadi, se ne imaginamu, cà nu mai existe nici o cetate germana si nici-unu germanu in tóta Ungari'a, se mai presupunemu, cà nici armat'a austriaca nu protege pe unguri cu mana tare, — atunci lumei i s'ar infaciosia unu spectacolu din cele mai selbatece si totu-odata teribili: desolatiune generale, anarchia in permanentia. Alte popóra, nu magiarii au suferitu rele dela germani.

Revista politica.

Sibiiu, 20 Juliu st. u. 1880.

Sessiunea dieteloru provinciale s'au terminatu, fàra cá in decursulu ei se se fi intemplatu vre-unu incidentu mai remarcabilu, ceea ce in urm'a prea puçinu insemnateloru si numeróseloru agende ale administratiunei interne provinciale, la care au fostu redusa, pentru cá se nu dicemu degradata, activitatea si chiamarea odinióra atàtu de inportanta a dieteloru provinciale, prin gubernele nemtiloru centralisti ce s'au succesu dela 1867 incóce. Astadi pe terenulu politicei interne din Austri'a domnesce o linisce profunda si s'au facutu o pausa corespundietóre asia numitului „s a i s o n m o r t.“

Ceea ce se discuta cu óresi-care interessu mai viu in press'a din Vien'a, este proiectat'a caletoria a M. Sale imperatului la Galiti'a si Bucovin'a. Acea caletoria, ce va avea locu pe la inceputulu lunei viitóre, de si foile gubernamentale se incérca a negá si a contradice, totusi nu va fi lipsita de unu caracteru eminamente politicu, in tocmai pre-

cum fu si acela alu caletoriei imperiale intreprinse nu de multu in Boemi'a si Moravi'a. Prin aceste caletorii, comitele Taaffe urmaresce scopulu invederatu de a dá monarchului ocasiune a se informá la fati'a locului despre adeverat'a stare a lucruriloru, si totuodata de a se folosí de presenti'a imperatului, pentru de a apropiá si déca se póte, a inpacá contrastele ce domnescu intre diferitele partide politice si cu deosebire intre partid'a nationala autonomista-federalistica si intre grupurile de partida ale nemtiloru centralisti-esclusivisti.

Pentru cá se paralisedie efectele salutarie ale politicei de conciliare inaugurata prin denumirea cabinetului Taaffe, partid'a nemtiloru centralisti si cu preferintia clic'a politica comandata de d. Herbst et consortes, inscenara o serbatóre de caracteru curatu nationala nemtiésca, subt firm'a unei serbari a tirailoriloru austriaci, la care invitara si pe tirailorii din strainetate. Adeveratulu scopu alu acestei serbatori, desbracata de tóte formalitatile sale esteriére, in fondu nu este altulu, decàtu a dá ocasiune siovinistiloru si rabulistiloru capi ai nemtiloru intransigenti de-a isi pune érasi în relief descoloratulu si innacritulu loru patriotismu si a face parade oratorice cu frase inflorilate, despre missiunea civilisatóre a elementului germanu in Austri'a, despre legitimitatea supremației politice a aceluiasi elementu asupra celorulalti factori politici negermani ai Austriei si despre solidaritatea nemtiloru austriaci cu acela alu marelui si poternicului elementu teutonicu din marele imperiu germanu, unitu subt sceptrulu imperialu alu dinasthiei Hohenzollern-Brandenburg. Dara tóte acele declamatiuni frumóse si sunatóre nu voru fi in stare a'i rehabilitá inaintea celorulalte nationalitati conlocuitóre si nici a le reparà si reinprospetá creditulu loru politicu, de care au abusatu in modulu celu mai neconscientiosu in totu decursulu domniei loru esclusive si terorisatóre.

Cà acésta este adeverat'a tendintia a acelei serbatori a tirailoriloru austriaci, si cà acésta tendintia au fostu prea bine intielésa de càtra nationalitatile austriace negermane, o probédia absentarea, potemu dice demonstrativa dela acea serbatóre, a tirailoriloru si a reuniuniloru de tirailori de alta nationalitate.

Comediele politice sunt cu totulu discreditate, pàna chiaru si in Austri'a, care pàna mai eri alaltaeri erá scen'a cea mai inpoporata de comediani politici, cari aflau mai totudeauna unu publicu naivu si multiamitoriu, chiaru si candu elu erá insielatu in asteptarile sale cele mai moderate.

Grandiósa si stralucita au fostu serbatórea nationala republicana, pe care o au gustatu Parisulu si inpreuna cu elu intrég'a Francia, in diu'a de 14 Juliu, care este diu'a aniversara a luarei cu asaltu a Bastillei de càtra resculatii revolutiunei francese celei mari. Diariele francese si straine sunt pline de lauda pentru gustulu, tactulu si esemplar'a ordine, in care au decursu acea serbatóre nationala a Republicei francese. Se accentuédia fórte multu marea disciplina si liniscea cu care s'au portatu poporatiunea Parisului, care avea causa a fi entusiasmata pentru amnesti'a generala si neconditionata a toturoru celoru compromisi, inchisi séu esilati pentru partea activa si rolulu ce l'au jucatu in decursulu turburariloru comunistice intemplate in anii 1870/71. Cei fricosi si inamicii Republicei francese se temeau si se asteptau, cá cei amnestiati se provóce din nou turburari cu ocasiunea serbatórei nationale. Temerile si asteptarile loru s'au aratatu a fi nefundate, de órece totu decursulu serbarei, alu carei momentu culminatoriu au fostu inpartirea noueloru stindarde republicane intregei armate francese, au probatu, cà gubernulu republicanu asia, precum este elu astadi practisatu si organisatu in Franci'a, departe de a fi nepoporaru si turbulentu, din contra, este iubitu si possede in si prin sine tóte garantiele si elementele ordinei si ale pacei. Ce s'ar intemplá óre in Berlin séu in St.-Petersburg, déca cu ocasiunea vre-unei serbatori nationale s'ar amnestiá toti socialistii si toti nihilistii? Ar decurge lucrurile óre totu asia de netedu, precum au decursu in memorabil'a di de 14 Julie in Paris? Ne indoimu.

In fine in 15 Juliu not'a colectiva a mariloru poteri, ce au participatu la conferinti'a din Berlin, au fostu inmanuata in aceeasi di si gubernului turcescu si celui grecescu. Respunsulu gubernului turcescu inca nu este cunoscutu si este probabilu, cà va mai trece càtuva timpu pàna se va publicá. Din contra gubernulu grecescu, inmediatu dupa primirea notei colective si-au si datu respunsulu declarandu: cà primesce si se supune neconditionatu toturoru decisiuniloru aduse in conferinti'a din Berlin.

Caracteristica si fórte semnificativa pentru situatiunea politica orientala este si urmatórea scire fórte inportanta, pe care o aduse diariulu bucurescénu „L'Independance Roumaine," cu care inchieiamu revist'a nostra de astadi. Numitulu diariu dice: „O mare misicare militara va avea locu in tóta tiér'a in Augustu si Septembre. Armat'a teritoriala va fi concentrata pe regimentu in resiedintiele de districte. In acelasiu timpu, doue corpuri de armata permanenta se voru intruní in doue tabere, dintre care un'a se va asiedià pe rîulu Jalomiti'a, la Tîganesci, éra cealalta in Moldov'a pe Siretu, intr'unu locu ce se crede, cà nu s'au ficsatu inca."

„Taber'a dela Tîganesci va coprinde 14 batalióne de infanteria de linia, regimentele de dorobanti (armat'a teritoriala) ale districteloru invecinate, 12 escadróne de cavaleria, artileria corespundietóre, trenulu, serviciulu sanitaru, intendentia etc. — Taber'a din Moldov'a va coprinde aceleasi arme, dara efectivulu seu va fi ceva mai slabu."

Comentariu la acésta scire ni-'lu potemu face si noi si ni-'lu voru dá si viitórele evenimente, ce vedemu si simtimu cà se prepara din nou in spre Orientu, asupra caruia este concentrata érasi atentiunea lumei intregi, cá si asupra unui vulcanu, ce este in ajunulu unei mari eruptiuni.

Not'a colectiva a poteriloru.

Éta, dupa „Neues Wiener Tagblatt", testulu Notei colective pe care poterile au adressat'o Portii si Greciei in urm'a conferintii dela Berlin:

„De vreme ce congressulu dela Berlin, in alu 13-lea protocolu alu seu, a desemnatu punctele principale ale traseului ce a crediutu de trebuintia se traga intre Turci'a si Greci'a, poterile au cautatu mai antaiu o solutiune in negotiarile directe, care avura locu intre ambele state pe acésta basa. In urm'a a doue conferintie, tînute un'a la Preves'a si alt'a la Constantinopole, comissarii turci si greci, dupa lungi desbateri, n'au ajunsu de càtu la aceea de a constatá diverginti'a loru de pareri. In fati'a acestoru incercari nefructuóse, poterile alese spre acésta de tractatulu dela Berlin, si-au propusu mijlocirea loru.

Daca acésta mijlocire va fi eficace, ea va trebuí se fia esercitata in tóta intinderea ei, si cabinetele, cunoscéndu dispositiunile reciproce ale celoru doue state interessate, au prescrisu representantiloru loru intruniti in conferintia la Berlin cá, in acordu cu datele generale ale protocolului alu 13-lea, se stabilésca o linie, care se ridice intre Turci'a si Greci'a o buna si solida fruntaria defensiva.

Plenipotentiarii, în urm'a unei discussiuni fórte amenuntite si afara de acésta lamuriti prin raporturile comissariloru technici delegati de gubernele loru, au stabilitu in unanimitate, conformu cu mandatulu loru, lini'a de fruntarii ací coprinsa si au espus'o in urmatoriulu actu, care resuma si inchiaie desbaterile loru:

De vreme ce negotiarile incepute intre Turci'a si Greci'a, pentru rectificarea fruntariiloru loru, n'au condusu la nici unu resultatu, subsemnatii representanti ai poteriloru care, prin prevederea acteloru de la 13 Julie 1878, sunt chiamate a esercitá mijlocirea intre ambele state, s'au intrunitu intr'o conferintia la Berlin. Conformu dar cu instructiunile date de gubernele loru si dupa mature desbateri, inspirandu-se totu-deodata dela spiritulu si liter'a protocolului alu 13, au admisu in unanimitate urmatoriulu traseu:

„Fruntari'a va urmá talvegulu Calamei, dela gur'a acestui rîu din marea Jonica pàna la isvorulu seu in vecinatate cu Han-Kalibaki, apoi crestele muntiloru, care formédia lini'a despartitóre intre basinele rîuriloru.

„Si adeca spre nordu de Vojus'a, va urmá Haliaemonului si Mauronerixului, inpreuna cu toti confluentii sei, si spre sudu Calamas, Arta, Aspropotamos, Salambrias si confluentii sei. Acésta linia se termina lànga Olympu, a carui cóma o urmédia pàna la estremitatile sale dela ostu, lànga marea Egea.

„Acésta linia lasa spre sudu loculu Janin'a si pe toti afluentii sei, precum si orasiulu Metzovo, care cadu tóte pe partea Greciei."

Gubernele Germaniei, Austro-Ungariei, Mareи-Britaniei, Italiei si Russiei invita prin urmare pe gubernulu Maj. Sale imperatulu otomaniloru si pe acela alu Maj. Sale regale greciloru se accepte lini'a espusa in documentulu de mai susu si pe care poterile mijlocitóre intrunite in conferintia au recunoscut'o in unanimitate cá corespundiendu spiritului si literei tractatului dela Berlin si protocolului treispre-diece alu congressului.

Discurse parlamentarie tinute in cestiunea agraria transilvana.

(Urmare.)

Nicolau Strevoiu: Onorata Casa! §. 3 din proiectulu de lege ce se afla in desbatere, enumera acele actiuni, cari vinu a fi pertractate dupa procedur'a ce o urmédia acestu proiectu.

Din aceste actiuni, actiunea provediuta sub p. d) alu §-lui 3 o tînu nu numai superflua, dar chiaru si stricatiósa si periculósa.

Acésta actiune care are de scopu a delaturá acele folosintie urbariale, de lemnaritu, pasiunitu si trestisiu, pe cari fostii urbarialisti le-au folositu pàna acum fàra nici unu dreptu, este de prisosu din acea causa, fiindu cà acestu scopu, acésta cestiune, se póte resolví fórte bine prin actiunea prevediuta sub p. c) din §. 3 adeca prin actiunea de segregare a padduriloru, pasiuniloru si a trestisieloru.

Se intielege de sine, cà segregarea de paduri, pasiuni si trestisiuri in sensulu legiloru urbariale se admite numai in acelu casu, daca se constatà, cà fostii urbarialisti au esercitatu asupra obiecteloru din cestiune unu dreptu justificatu prin lege; prin urmare, indata ce in decursulu procedurei s'ar constatá, cà respectivii urbarialisti au folositu numitele servituti fàra nici unu dreptu, segregatiunei nu i se va dá locu si prin resolvirea cestiunei de segregare servitutile neindreptatite ipso facto se voru delaturá, fàra cá se mai fia necessaria actiunea prevediuta in §. 3 lit. d).

Dar acésta actiune este si stricatiósa, ba chiaru periculósa, antaiu pentru-cà immultiesce processele urbariale si este de temutu cà spessele cele multe processuale voru ruiná poporulu, care si asia este cam seracu, alu doilea fiindu-cà acea actiune póte dá ocasiune la multe abusuri.

Dupa cum am aretatu mai susu, actiunea pentru delaturarea folosintieloru si servitutiloru neindreptatite este cestiune prealabila a cestiunei de segregare, prin urmare sentinti'a adusa asupra actiunei provediute in p. d) §. 3 va face la totu casulu prejudiciu asupra sentintiei ce se va aduce asupra actiunei prevediute in p. c) §. 3 adeca asupra sentintiei de segregare.

Sub asemenea inpregiurari este de temutu, cà unii dintre proprietarii mari séu fostii domni proprietari prin processe de categori'a prevediuta in §. 3 alinea d) voru scóte pe fostii urbarialisti din folosinti'a de paduri, pasiunitu si trestisiu, esercitata in linisce pàna ací, si astfeliu in detrimentulu fostiloru iobagi voru prejudecá sententieloru de segregatiune. Sunt inse de parere, cà si interessele de statu reclama, cá poporulu tieranu se fia aparatu in contra ori-carei scurtari neindreptatite, de óre-ce asia credu, cà nu jace in interessulu nici unui statu, de a avea o classa de tierani ruinati si necapabili, de a suportá greutatile statului.

Deci fiindu-cà actiunea prevediuta in §. 3 p. d) pe de o parte este de prisosu, éra pe de alta parte póte devení periculósa, propunu stergerea acestui aliniatu.

Ugron Gábor: Onorata Casa! Sunt unele servituti, cari emanandu din natur'a referintieloru urbariale s'au sustînutu si dupa regulare, d. e. cà fostii iobagi au dreptu de pasiunatu in padurea fostului proprietariu si usédia acestu dreptu din vechime; ér' in acele parti ale Transilvaniei, unde lipsesce cu totulu posessiunea urbariala, cu dreptulu de lemnaritu, de pasiunatu si de trestieritu alu singuraticiloru sunt insarcinate averi individuale. Sunt casuri, cà padurea e inscrisa in cartea funduara pe numele comunei si dreptulu de lemnaritu este alu ei, dreptulu de pasiunatu inse este alu altei comune. Intrebu acum: óre corespunde o astfeliu de posessiune conditiuniloru economiei rationale, unde esista doue usu-fructuri separate astfeliu, in càtu realisarea unuia eschide realisarea celuialaltu? D. e. daca dreptulu de pasiunatu nu e alu proprietariului padurei, usufructuariulu aceleia se va nesuí totudeauna cá padurea se nu póta cresce, spre a o potea folosí dreptu pasiune, din contra proprietariulu padurei se va nesuí cá se póta taiá lemne càtu mai multe si padurea éra se crésca. Asemenea casuri sunt fórte multe in Transilvani'a si dupa parerea mea ar trebuí regulate astfeliu, cá se se pretiuiésca valórea servitutului, apoi valórea proprietatii insarcinate cu servitutulu si teritoriulu se se inparta dupa proportiunea acelei valori intre partile interessate, cá astfeliu se se curme comuniunea.

Spre acestu scopu facu propunerea urmatóre:

In loculu punctului e) se se puna punctulu urmatoriu, éra pct. e) se devina f).

„e) Proportionarea valórei servitutiloru de lemnaritu, ghinderitu, pasiunitu si trestieritu, usate cu dreptulu sub titlu urbarialu séu neurbarialu, cu valórea posessiunei insarcinate cu acestea, apoi inpartirea posessiunei pe acésta basa si curmarea servitutului".

Bokross Elek referentulu: Onorata Casa! D-lu Strevoiu crede cà eliminarea punctului d) ar fi de lipsa, pentru-cà coprinde o dispositiune superflua, care eventualu póte dá ocasiune la multe processe. Eu nu sunt de acésta parere. In casulu usufructuriloru esercitate sub titlulu urbarialu, daca acele usufructuri au fostu indreptatite, are locu segregarea, in casu contrariu curmarea usufructului. Deci actiunea se póte urdí sub doue titluri, dupa cum sunt si usufructurile indreptatite séu neindreptatite: séu sub titlulu de segregare in casulu, candu se recunósce indreptatirea usufructului, séu sub titlulu de curmare a usufructului, daca actorulu atla usufructulu de nedreptu; pentru-cà trebue se concedemu actorului se'si alèga dupa convingerea sa petitulu celu adeveratu.

Dintr'acésta nu se póte nasce absolutu nici unu

reu, pentru-cà intr'adeveru atàtu legile din 1871 càtu si intentiunea de acum sunt menite a regulá comuniunea pe ori-ce teritoriu, unde esista usufructu comunu. Ori se intentédia actiunea sub unu titlu, ori sub altulu, judecatori'a si in cadrulu proiectului de fatia are dreptulu se judece dupa dovedile procurate in fapta. Deci daca proprietariulu incepe actiunea pentru curmarea usufructului, judecatori'a póte ordoná segregarea, dar este inpossibilu cá legea se indrumedie pe cineva a presentá o actiune contraria cu cea mai buna a sa sciintia si convictiune.

Ve rogu deci se sustîneti punctulu d).

Nu me potu invoí nici cu propunerea amicului meu Ugron. Servitutile urbariale dupa nomenclatur'a legala de pàna acum nu obvinu sub acestu nume, ci cá usufructuri urbariale si pentru casurile acestor'a segregarea urbariala este normata. Sub titlulu dreptului privatu asemenea servituti esistente, cum le-a numitu densulu, adeca, servitutile de lemnaritu, trestieritu séu pasiunitu, sunt coprinse sub notiunea proportionarii si anumitu nu in legea urbariala, ci in artic. de lege LV: 1871, care nu privesce referintie urbariale, ci usufructulu comunu ce esista in cetatile si in comunele libere ale Transilvaniei. Deci servitutile numite de densulu, de si nu sunt basate pe titlu urbarialu, statorescu in totu casulu acea specie de proprietate comuna, pe care s'a basatu titlu proportionarii. De altumintrea modificatiunea are si o parte, care o face nu numai superflua, ci si neacceptabila, pentru-cà nu incape in cadrulu acestui proiectu de lege.

Acésta parte a modificatiunei este aceea, cà propune estimarea valórei servitutiloru in bani gat'a in proportiune cu valórea in bani gat'a a substantii lucrului. Acésta este stabilirea unei chiei de proportiune noue, care cá dispositiune materiala nu incape in cadrulu acestui proiectu de lege, de alta parte inse ea este dejá pe deplinu resolvita in §§. 2, 3 si 4 ai legei de proportionare art. LV: 1871. Deci nu potu se primescu propunerea de adaosu a d-lui Ugron. Fatia cu d-lu deputatu Strevoiu ceru cá punctulu d) se se primésca nealteratu. (Aprobari in drépt'a.)

Parteniu Cosm'a: Onorata Casa! Audii dela d-lu referentu o teorie de dreptu care trebue se marturisescu cà pàna in acestu momentu nu o am cunoscutu.

Nici eu nu aflu a fi la loculu seu acelu punctu pe care voiesce d-lu Strevoiu se'lu scótia din proiectu, pentrucà nu pricepu cum se se póta dovedí negatiunea; este lucru absurdu cà eu se dovedescu un ce, ce nu esista, si mai cu séma in processele urbariali, unde usulu este prob'a principala, unde „praesumtio juris“ totudeauna este pe lànga celu ce e in posessiune.

Acésta ar fi „actio negatoria.“ (Referentulu: Da!)

Am cercatu in estins'a motivare ce ne stà inainte, cá se aflu caus'a pentru care se cere introducerea acestui punctu nou, dar raportulu comissiunei nu contîne nici unu cuventu despre acésta; inse nici dupa esplicarile ce le audii acum nu sum mai luminatu de càtu inainte de aceea, si 'mi-e téma cà aici jace ceva ascunsu, si sub acestu titlu se voru urdí altfeliu de processe de càtu cele ce ni se punu in vedere, processe ce nu le potemu prevedea, cari, celu puçinu o parte a loru, potu devení fórte daunatórie pentru partide.

A disu d-lu referentu cà acésta dispositiune este propriamente identica cu cea din punctulu c) cà-ci totu una este, daca fostulu proprietariu va intentá actiune positiva pentru inpartirea pasiunei si padurei intre sine si intre fostii sei iobagi, ori negativa, cà, de órece dreptulu fostiloru iobagi nu se basédia pe titlu urbarialu se se eschida dela folosirea acelor'a, — dreptulu proprietariului nu'lu poti restringe.

Daca este totu una, apoi punctulu atacatu intr'adeveru este de totu superfluu, cà-ci intentarea actiunei pentru segregare este inpusa fostului proprietariu prin lege, aceea dara la tóta intemplarea trebue se o urdiésca, in processulu de segregare se va desbate cestiunea usufructului din tóte punctele de vedere, si daca acela se basédia pe titlu urbarialu voru capetá si fostii iobagi partea ce li compete, din contra voru fi respinsi.

Repetu, dupa esplicarile audite, me temu, cà scopulu acestui punctu nu este acela ce ni se presenta, deci, considerandu cà si dupa cele dise de d-lu referentu este superfluu, ve rogu cá primindu propunerea d-lui Strevoiu se'lu scóteti din proiectu.

Cu acestea asiu terminá, de cumva n'ar fi in acestu §. unu punctu, despre care am vorbitu la desbaterea generala, fàra cá se fi obtînutu vre-unu respunsu dela d-lu ministru.

Mi-am luatu voie adeca sub decursulu desbaterei generale a atrage atentiunea on. case asupra unei inpregiurari, la care 'mi-ar fi placutu se capetu nescari deslusiri dela d-lu ministru de justitie, dar n'am fostu norocosu a le primí, deci sunt silitu a aduce de nou lucrulu pe tapetu.

Se dice la punctulu b) „in actiunile pentru rescumperarea prestatiuniloru rescumperabile.“

Pentru una dintre referintiele ce se subsumà sub acestu punctu, carea este fórte ponderósa, n'avemu provisiune in legea materiala, deci noi facemu ací dispositiuni formale in privinti'a unui lucru, despre care n'avemu lege materiala.

Este acésta cestiune coprinsa in §. 26 alu patentei urbariale, unde se dice cà „printr'o dispositiune speciala se va aretá, sub ce conditiuni si in ce modu se se respunda capitalulu de desdaunare, si cum se se respunda celoru indreptatiti rent'a de 5% cu cooperarea autoritatiloru ces. regesci.“

Acestea sunt prestatiuni aprópe de o natura cu remanentiele din Ungari'a, unde pamentulu remane in proprietatea celui ce'lu possede, si numai prestatiunile trebue rescumperate.

Acésta este o rana pe corpulu justitiei deschisa de 32 de ani, carea inse nu se nesuiesce se o vindece nici legislatiunea dar nici chiaru proprietarii din Transilvani'a, cà-ci o vindeca ei cu totulu altumintrea acasa.

Li se adjudeca dreptulu in privinti'a rescumperarei prestatiuniloru, li se staveresce si chiei'a dupa care prestatiunile se se pretiuiésca. Curi'a reg. inse prin sentintia enuncia, cà proprietarii nu voru potea primi sum'a de rescumperare pàna candu legislatiunea nu va aduce lege in acésta privintia, ceea ce invólva presupunerea, cà rescumperarea va trebuí se se efectuésca prin mijlocirea statului.

Pentru restantiele prestatiuniloru nu sunt numai posessorii actuali respundietori, ci mai multu fostii proprietari, cari n'au solicitatu prestarea, cà-ci la cererea loru autoritatile politice au fostu datóre a silí pe respectivii la inplinirea prestatiuniloru sustînute pàna la desdaunare, dar n'au facut'o si astfeliu bietii ómeni sunt astadi insarcinati cu o restantia de 32 ani.

Pe bas'a sentintieloru urbariale inprocessuadia fostii proprietari pe fostii dileri etc., pentru restantiele de prestatiuni inaintea judecatoriei sumare, carea cu desconsiderarea legei de prescriptiune 'i judeca se respunda valórea prestatiuniloru restante si fiindu-cà acésta dupa pretiuire este cu multu mai mare de càtu adeverat'a valóre a insusi teritoriului, la care se referesce, li se ia pamentulu pe sém'a fostului proprietariu si inca fostulu proprietariu trece de generosu, cà se multiumesce cu atàta.

Astu modu firesce adi mane nu va mai fi substratu de desdaunare, dar pe acésta cale se depossedédia in modu ilegalu mii de proprietari mici, — si totusi nu s'a aflatu nici macaru unu deputatu transilvanu, care se'si fi ridicatu vocea in acésta cestiune in favórea poporului.

Rogu deci pe d-lu ministru de justitie cá se'mi promita, cà se va ingrigí, cá se se aduca legea pusa in prospectu in patent'a urbariala.

Pauler Tivadar ministru de justitie:

La provocarea d-lui deputatu Cosm'a imi iau voia a observá pe scurtu, cà legea presenta tractandu numai procedur'a, nu se póte lasá de locu in deciderea unoru cestiuni meritorie; in càtu privesce reflectarea inse, acésta o apreciediu pe deplinu, si in càtu voi aflá justificata lips'a, voi iniciá dispositiunile necessarie.

Presidiulu: pune la votu proiectulu comissiunei, care se primesce, si astfeliu cadu propunerile lui Strevoiu si Ugron. (Va urmá.)

Romani'a.

Celelalte culte religióse in Romani'a.

Dupa tabell'a Nr. 13 et 14 cultulu romano-catholicu are in Romani'a doue episcopii.

In episcopi'a catholica dela Bucuresci sunt: 10 biserici, anume in distr. Ilfovu 4, dintre care un'a, cea catedrala se edifica acuma, cà-ci asia numit'a baratia vechia, adeca biseric'a cu monastirea calugariloru franciscani, nu mai ajungea, 1 la Brail'a, 1 la Ploiesci, 1 in Craiov'a, 1 in Mehedinti, 1 Campulungu, 1 in Rómniculu-Vâlcei. Personalulu stà din 1 episcopu, 1 prelatu, 1 vicariu, 31 preoti (calugari), 10 frati, 23 seminaristi (teologi), 6 cantori, 85 de sorori, din care 75 in Bucuresci, 10 in Craiov'a, care tóte se ocupa numai cu instructiunea si educatiunea tinerimei de sexulu femeiescu, éra in institutele loru se afla, dupa informatiuni positive, nu numai scolaritie rom.-catholice, ci multe orthodoxe, inca si càteva israiltene. Numerulu totale alu personalului bisericescu rom.-catholicu in acea episcopia este de: 158.

O nota din statistica ne spune, cà rom.-catholicii mai au poporeni si in Dobrogea, de inainte de incorporarea ei la Romani'a, la Tulcea, Sulin'a, Malcoviu, Constanti'a càte 1 biserica cu càte 1 preotu, éra intr'unu satu ce este acum in formatiune, aprópe de Malcociu, 1 capella.

Numerulu sufleteloru acestei episcopii se póte aflá din statistic'a politica, din care si noi amu publicatu estracte in anulu trecutu. Se prepara inse unu recensementu nou.

In episcopi'a catholica dela Jasi aflamu 101 biserici, dintre care 54 se afla in districtulu Bacau, 27 in districtulu Romanu, adeca in acelea comune rurali (sate), in care locuescu asia numitii secui sau unguri cìangai (csangó magyarok) exilati sau refugiati din Transilvani'a in Moldov'a, pentru religiunea loru, parte in turburarile Hussitiloru, parte sub reformatiunea luterano-calvina, apoi si pre candu aristocrati'a supunea pe secui cu armele la iobagía (sec. 16 et 17) si in fine, in epoc'a militarisarei sub Mari'a Teresi'a. Celelalte 19 biserici si 15 capelle se afla inpartite prin tóta Moldov'a mai virtosu pe la orasie si orasiele. Despre vechimea bisericiloru se afla dupa informatiunile luate dela episcopi'a catholica din Jasi, cà numai cea din Cotnari este din secolulu alu 15-lea, 2 infiintiate inainte de a. 1800, 61 intre 1800 si 1850, éra 52 numai dela 1850 incóce! Noue ne cauta se luamu acestea cifre de autentice, nu numai pentru-cà ele se vedu in statistic'a oficiala a Romaniei, ci si pentru-cà sunt primite dela auctoritatea bisericésca competenta. Dara apoi unde remane multimea de conjecturi ale istoriciloru ardeleni asupra vechiei episcopii catholice dela Bacau? Nu cà o episcopia catholica nu ar fi existatu fórte de multu in Bacau; intrebarea inse este, cà pentru care poporu va fi existatu aceea. Pentru ciangai de siguru cà nu. Si cum vine, cà cele mai multe biserici catholice din Moldov'a, sunt de o etate relative asia de tinera? Cum se póte, cá nici-unu monumentu catholicu vechiu, stravechiu se nu se mai afle in Moldov'a! In fine, unde mai remane absurd'a afirmare a unoru pseudo-istorici moderni din Ungari'a, carii stau se jure cà principatulu Moldovei cá statu, este intemeiatu de bietii Cìangai!?

Coloniile rom.-catholice din Romani'a isi au pretotindeni pe unde s'au formatu scólele loru confessionali, pe care le administra auctoritatile loru bisericesci intru tóta libertatea, in càtu aceea nu ar lovi in drepturile suverane ale unui statu liberu. Datele scolastice se afla in tabellele coprinse sub titlulu instructiunei publice, care se voru reproduce mai tardiu totu dupa acte oficiali.

Tabell' 15. Cultulu protestantu (luteranu).

Pe acestu cultu ilu aflamu representatu in 4 districte cu 4 biserici si in 5 cu 5 capelle. Are 9 pastori, 2 cantori, 4 paraclisieri = 15. Cea mai mare comuna cá de 4000 suflete este in Bucuresci, cu biserica, casa parochiala, edificie scolastice pentru ambele sexe, fundatiuni frumóse si o subventiune de statu. Au scóle fórte bune.

Tabell'a 16. Cultulu reformatu (calvinianu).

In 5 districte are 5 biserici cu 5 pastori, 1 levitu, 3 cantori, 2 paraclisieri = 8. Cei mai multi reformati — cá la 2000 sunt in capitala, cu biserica si casa parochiala noui, scóla bunu. Prim'a comuna bisericésca calvina s'a infiintiatu la Bucuresci in a. 1815, mai antaiu mica, care inse cresce mereu sub scutulu libertatiei religióse ce domina in Romani'a, si daca unii fanatici dusi acolo din Ardealu nu s'ar fi demisu la nebunii cá cele din 1859, 1869, 1877 ar inaintá si mai bine, subventionata chiaru de càtra statu.

Tabell'a 17. Cultulu armenescu (gregorianu).

Acesta are in 10 districte 13 biserici cu 1 archiereu, 1 protopopu, 17 preoti, 1 diaconu, 23 cantareti, 10 paraclisieri = 53. Cei mai multi armeni se afla in orasiele moldovene, apoi in Bucuresci si Brail'a. Sunt si armeni de confessiunea orthodoxa (anatolica). Ómeni pacinici si diligenti; mai toti industriari si comercianti, puçini proprietari de mosii. Au si scóle confessionali bune.

Tabell'a 18. Cultulu lipovanu (alu scobitiloru).

Acésta secta, alu caroru eresu periculosu adusu din Russi'a se afla descrisu atàtu de bine de càtra preas. sa domnulu Melchisedecu, actualulu episcopu diecesanu alu Románului, se afla mai multu numai in Moldov'a, cu 23 biserici si 1 capella, éra personalu 3 superiori, 16 preoti, 10 diaconi, 24 cantareti, 17 paraclisieri = 70. In Ismailu (acum in partea Russiei) au si 1 monastire cu 1 archimandritu si 10 calugari. Lipoveni se vedu si in Bucuresci; pe cei castrati (juganiti, scopiti) ii cunosci indata din façia, pentru-cà nu le cresce barb'a.

Tabell'a 19. Cultulu israelitu (mosaicu).

Acesta este representatu: 1. prin 2 temple de ritu spaniolu cu 16 persóne, adeca 1 locotenentu rabinu, 2 oficianti, 4 cantareti, 4 paraclisieri, 1 dascalu junghietoriu de paseri si de vite, 4 dascali taiatori inpregiuru la prunci mici; 2. prin 27 sinagóge cu 87 de persóne, adeca 3 rabini, 37 hahami sau preoti, 20 cantareti, 27 paraclisieri. Tóte acestea sinagóge se afla in capital'a Bucuresci pentru càti israeliti locuescu acolo, adeca circa 9½ procente din poporatiunea intréga.

Afara de sinagógele din capitala s'au mai potutu descoperi in tiér'a intréga 395 sinagóge si case de rogatiuni mai mari si mai mici cu unu personalu de 702 insi. In districtele Gorju (Olteni'a), in Vâlcea si Muscelu nu este nici o sinagóga, in Romanati numai o casa de rogatiune luata cu chiria. Cele mai multe sinagóge se afla in districtele moldovene, in cele muntene numai ici-colea; macarcà dupa legea loru, ori-unde s'au asiediatu càte 5 (cinci) familii, acelea se si declara de comunitate religiósa.

Comunicaramu acestea date statistice ale culteloru religióse din Romani'a incepéndu in Nr. 51 cu ale bisericei orthodoxe. Mai lipsesce cá se insemnamu ací, cà Romani'a dà subventiune si la trei comunitati bisericesci din strainatate si anume la capell'a romanésca din Paris cu 1 archimandritu, 5 cantareti sau choristi si 2 paracl.*); la

*) Biseric'a infiintiata la 1852 strad'a Racine Nr. 22; subventiunea 18518 franci pe anu.

cea din Lipsi'a, cu 1 archimandritu si 4 cantareti*); la St. Joanu sau mitropoli'a vechia din Sucév'a cu 1 archim., 3 preoti, 1 diaconu, 2 cantareti, 1 paraclisieriu séu anagnostu.**)

Corespondentie particularie ale „Observatoriului".

— Dela Sárospatak din Ungari'a de susu, unde reformatii au unu colegiu (liceu) vechiu, ne venira din 3 Juliu a. c. càteva informatiuni ethnografice si economice, pe care nu voimu se le subtragemu dela lectorii nostrii, mai virtosu dupace ele vinu dela unu ardelénu exilatu in acelea regiuni „laudate" cu: extra Hungariam non est vita.

. . . „Inpregiuru din Sárospatak poporulu de pre la sate este mai miserabilu decàtu celu din comitatele ardelene; muncitorii tierani credu numai in pálinka (vinarsu, rachiu, horinca), si daca nu le dai, fugu dela lucru pe la 10 óre din di. Omeni tîganosi, din tóte le trebue, ceru din tóte, cá tîganii nostrii de corturi. Vai, ce poporu vescedu si gâlfedu la fația; dara injura, este crudelu si mai nu scie altu lucru, decàtu se sape la vii. Simbri'a pe di e càte 35—40 cr. (1 francu!) pentru barbati, 30—35 pentru femei, fàra mancare. Acestu poporu e fórte saracu; dara escellédia in nume istorice pompóse. Unu dileriu (proletariu) de acilea ilu chiama Báthory András, altulu Bocskay János, o baba saraca este Zrinyi Ilona, éra alt'a Rákoczy Erszébet si asia mai departe. Cá mane vei audi, cà'si punu si nume Tisza, Trefort etc.

Me miru cà pe aici mai domnesce ceva moralitate, cà de religiositate nu e nimicu. In dio'a de Rosaliile apusene biseric'a rom.-catholica era góla de ómeni, cá si cea reformata (calvinésca). Colegiulu de aici alu reformatiloru este unu edificiu maretiu, are si unu minunatu castelu. Aci este castelulu familiei Rákoczy, conservatu inca bine; numai unulu din cele patru turnuri s'a ruinatu, éra casemattele (suterane) din zidulu cetatiei, care au servitu de casarme, sunt si astadi conservate bine. Castelulu este acuma proprietate a principelui Windischgraetz, carele pe aici trece firesce, de reu patriotu.

Insusi orasiulu Sárospatak este unu cuibu miserabile, ai carui locuitori sunt mai multu numai professorii cu scolarii si studentii, toti saraci. Economi'a principale a bietiloru ómeni stà in cultur'a viiloru; vinurile inse stau in pifnitie, cà n'au pretiu. Evreii din Franci'a le promitu numai càte 9 florini pe hectolitru, cá se faca din elu „Champagner". Pàna aici inca nu a sositu filoxer'a; dara este alta plaga mai asia de rea: Tortrix pilleriana, ce semena multu cu vermele de pre meri, numitu Geometru.

Am amblatu pàna la Tocaiu; aflaiu inse aceleasi relatiuni economice: cultur'a viiloru si nepasarea de celelalte ramuri ale economiei. La Mád am vediutu numai magari, de carii se folosescu ómenii. Gunoitulu pamentului nu este usitatu; dara nici nu prea au altulu, decàtu gunoiu de paseri. (Guano cá in Americ'a? Red.) Ap'a este fórte rea, cu salitra si calda. Padurile càte se mai vedu, sunt de stejariu. Teritoriulu càtu vedi cu ochii este totu sîesu; prin urmare daca riurile (Tisz'a etc.) dau din albi'a loru si inunda totu, locurile stau cu anii intregi sub apa. Cucurudiu se cultiva numai pentru rimatori. Mamalig'a nóstra cu lapte si cu brandia, este necunoscuta.

Se nu uitu, cà chefulu garei de aici este unu Baritz***) ardelénu din Agyagfalva (Luteni).

(Restulu scrisorei nu e de publicatu. Dara informatiuni de acestea ethnografice sunt de o mare valóre pentru toti cei ce nu'si pregeta a face studiu comparativu intre locuitorii tieriloru si tînuturiloru; ele aru potea fi si de medicina pentru pessimistii romaniloru. Red.)

Sciri diverse.

✝

Mari'a Branu de Lemeni,
nascuta Circ'a,
inpartasita cu ss. taine dupa unu morbu scurtu, adormí in Domnulu in 2/14 Juliu a. c. la 6 óre dupa amédi, in alu 59-lea anu alu etatiei, alu 42-lea alu fericitei sale casetorii.

Remasitiele pamentesci s'au inmormentatu Vineri in 4/16 Iuliu a. c. la 3 óre d. a. in cimiteriulu gr. or. alu sf. biserici cu hramulu Adormirei prea sf. Nascatórei de Dumnedieu din Brasiovulu-vechiu.

Cu ănim'a sfasiata de dorere aducu acésta la cunoscinti'a toturoru rudeniiloru si amiciloru reposatei.

Brasiovu, in 3/15 Juliu 1880.

Ioanu Branu de Lemeni, capitanu supremu in pensiune, cá soçiu. Ioanu Branu de Lemeni subjude regiu. Dr. Pompiliu Branu de Lemeni, v. notariu regiu. Dr. Nicolae Branu de Lemeni, advocatu. Liviu Branu de Lemeni, v. notariu comitatensu. Corneliu Branu de Lemeni, studentu de medicina, cá fii. Aprianu Circ'a, majoru c. r. in pens. Nicolae Circ'a, comerciante. Constanti'a cav. de Puscariu, nasc. Circ'a. Ieremi'a Circ'a, profes. gimnas. Stefanu Circ'a, amploiatu la calea ferata, cá frati. resp. sora.

Fia-i tierin'a usióra!

Dumineca in 18 l. c. la 4 óre p. m. s'au inmormentatu in cimiteriulu bisericei gr. or. din suburbiulu Josefstadt septuagenariulu comerciantu

Dimitrie Andronicu,

mortu in 16 Juliu in urm'a unui scurtu, dara dorerosu morbu.

Fericitulu in Domnulu, cunoscutu cá unu barbatu cu avere considerabila, prin testamentulu aflatu dupa mórtea sa s'au adeveritu cá unu iubitoriu si recunoscétoriu fiiu alu natiunei si bisericei sale. Abstragéndu dela legate mai merunte, ce se urca la vreo 30 mii fl. v. a. totu restulu averei sale in suma de preste 150.000 fl. v. a. l'au lasatu natiunei romane cu destinatiune, cá din procentele acestui capitalu se se dea ajutóre anuale de càte 15 fl. la invetiacei de professiuni, de càte 30 fl. la sodali si de 50 fl. la maiestri. Acésta fundatiune va fi administrata de consistoriulu gr. or. din Sibiiu si va purtá numele de „fondulu Andronicu."

Inpressiunea ce au facutu aceste dispositiuni ale repaosatului comerciante asupra connationaliloru sei este cu atàtu mai inveselitóre, de órece ele probédia, cà ideile practice propagate de càtra „Asociatiunea transilvana pentru inaintarea si cultur'a poporului romanu", au inceputu a dá fructele dorite si a fi adoptate in cercuri totu mai largi.

Dea D-dieu, cá natiunea romana se aiba càtu se póte de multi imitatori si emuli ai acestui comerciantu repaosatu, care si-au adusu aminte de lipsele cele mai multu si adencu simtite ale natiunei sale.

Fia-i tierin'a usióra si memori'a binecuventata!

— (Antoniu Csengery †) Natiunea magiara si chiaru statulu Ungariei perdù in 5 Juliu l. c. pe unulu din barbatii sei cei mai renumiti nu numai in sciintia, ci si in cultur'a superióra si in puritatea caracterului. Antoniu Csengery s'a nascutu in a. 1822 la Oradea, tatalu seu a fostu unu functionariu de conditiune modesta, de unde a urmatu, cà fiu-seu numai prin diligenti'a si portarile sale a fostu in stare de a'si castigá unu renume atàtu de frumosu, in càtu mai alesu dela 1849 incóce nu a fostu nici o actiune mai mare nationale, la care densulu se nu fia participatu in mesura eminente. Lui Csengery i s'au oferitu de repetite-ori fotoliulu de ministru, dara totu de atàtea ori a refusatu cu demnitate. Cu totulu altele au fostu calile pe care a lucratu elu pentru salvarea tierei si a natiunei sale: literatur'a, istori'a, indemnarea necurmata a connationaliloru sei, cá se desbrace vechile apucaturi si maniere barbare, din care causa i si diceau „Csengery europénulu," si chiaru acuma dupa mórte, i se dete titlu fórte caracteristicu pentru unguri de „ultimulu europénu" alu Ungariei. Csengery fusese amicu intimu alu lui Fr. Deak, cu care se consultá mai desu.

Noi facuseramu cunoscintia cu Csengery la diet'a din Clusiu in a. 1848, si in adeveru, cà dintre toti tinerii càti venira acolo dela Pest'a cá se agitedie pentru fusiune, acesta erá celu mai moderatu si mai patientu intru ascultarea temeiuriloru contrarie, pe candu se aflau altii, carii jocau rola de titani, carii voru se traga pe diei din Olimpu, ómeni orbìti cu totulu de fanatismulu loru.

Fia-i tierin'a usióra.

— (Bilete dela calea ferate orient. cu pretiu scadiutu.)

Nr. 141 / 1880.

Onorabilei Redactiuni a „Observatoriului" in Locu.

Directiunea caliloru ferate orientali a binevoitu a concede, cá acei membrii ai Asociatiunei transilvane, cari voru voi a caletori pe acele linii la adunarea generala, ce se va tînea in 7—9 Augustu a. c. la Turd'a, se póta caletori incolo si indereptu cu pretiu scadiutu, si anume cu biletu de cl. III se póta caletori pe cl. II, si cu jumetate biletu de cl. II se póta caletori pe cl. III.

Acésta favóre duréza dela 4 Augustu incependu pàna in 11 ale aceleasi luni a. c. dar' ea se estinde numai asupra persónei, éra nu si asupra bagagiului.

Ceea ce se aduce la cunoscintia publica cu acea observare cà pentru membrii cari voru voi se participe la adunarea mai susu mentionata stau la dispositiune, atàtu aici la comitetulu Asociatiunei, càtu si la domnii directori ai despartiementeloru Asociatiunei, bilete spre inpartire.

Totu-odata se aduce multiamita publica mai susu numitei directiuni pentru bunavointi'a ce a aretatu façia cu membrii Asociatiunei transilvane.

Sibiiu, 14 Juliu 1880.

Dela presidiulu Asociatiunei transilvane.
Jacobu Bologa m. p.

Abonamentu nou la „Observatoriulu"

☛ Cu Nr. 52 s'au incheiatu Semestrulu I alu anului c., éra alu II-lea se incepù mercuri in 2/14 Jul. Rogamu pe domnii carii n'au apucatu a innoí abonamentulu, cá se binevoiésca a inaintá pretiulu, spre a ne potea regulá si noi cu atàtu mai virtosu, cà incercarea ce facuseramu de a continuá cu espeditiunea conformu dorintiei multora, in locu de a reusí, ne causase incurcaturi cu totulu neasteptate.

Conditiunile de abonamentu se potu vedea in fruntea diariului si adeca:

In laintrulu monarchiei:
Cu 4 fl. val. austr. pe 6 luni.
Cu 2 fl. val. austr. pe 3 luni.

In strainetate:
Cu 5 fl. séu 11 franci pe 6 luni.

In Sibiiu „Observatoriulu" costa 3 fl. 50 cr. pe 6 lunì, éra dusu la casa cu 50 cr. mai multu.

Abonamentele se potu face mai usioru prin asemnatiuni (mandate) postali, de a dreptulu la Redactiune in Sibiiu, Piati'a mica Nr. 27.

NB. Ne rogamu éra, cá oo. adresse se fia scrise intregi si respicatu pe propriulu cuponu (Szelvény) alu mandatului de posta, in dosu, inse asia, cá se nu tréca preste propriulu mandatu (assemnatiune, utalvány, Anweisung) cà-ci acestea doue documente se despartu taindu-se printre liniile paralelle asia, in càtu mandatulu subscrisu de primitoriu remane la posta spre legitimarea sa, éra cuponulu la editoru. Domnii abonati vechi aru facilitá fórte multu espeditiunea, daca aru binevoi a inscrie Nr. esped. de pe fasiór'a adressei, séu a lipí adress'a intréga.

Redactiunea.

Pretiurile cerealeloru
si altoru obiecte de traiu au fostu la
16 Juliu st. n. in Sibiiu:

Grâu, dupa cualitati	1	hectolitru	fl. 7.90 – 8.80
Grâu, amestecatu	1	„	„ 6.30—7.30
Secara	1	„	„ 4.80—5.20
Papusoiu	1	„	„ 4.30—4.70
Ordiu	1	„	„ 4.40—4.80
Ovesu	1	„	„ 3.60—4.—
Cartofi	1	„	„ 2.30—2.50
Mazare	1	„	„ 7.——8.—
Linte	1	„	„ 12.—13.—
Fasole	1	„	„ 6.——7.—

Pentru cei ce patimescu de pieptu si plumani.

Wilhelm's
Allopu de plante Schneeberg
alu lui
Franciscu Wilhelm, farmacistu in
Neunkirchen (Austri'a de josu.)

In decursu de 25 ani s'au probatu a fi de cea mai mare fortia vindecatóre si usiuratóre pentru morburile organeloru de respiratiune, pentru catarele gûtlejului si alu bronchieloru, tuse spasmotica, ragusiéla, multe alte suferintie ale gûtului si ale plumaniloru.

Fórte de recomandatu este acestu sucu cá preservativu pe tempuri neguróse si aspre.

Fiindu de unu gustu placutu, elu este folositoru pentru copii si o necessitate pentru ómenii cari sufere de plumani; éra pentru cantareti si oratori in contra vocei inflorate, séu chiaru in contra ragusielei, elu este unu mijlocu nedispensabilu. — Numeróse ateste probésa cele afirmate mai susu.

Se afla de vendiare in sticle à 1 fl. 25 cr. in Sibiiu la d-nii Fried. Thallmayer si I. B. Misselbacher sen.

Onoratulu publicu se cera totudeauna specialu Wilhelm's Allopu de plante Schneeberg, fiindu-cà acesta se produce singuru numai de mine, si de órece fabricatele puse la vendiare subt firm'a Iulius Bittner Allopu de plante Schneeberg, sunt nisce imitatiuni nedemne, asupra caroru atragu de cebit'a atentiune a publicului cumperatoriu. (2) 14—25

Editoru si redactoru responsabilu: **G. Baritiu.**
Tipariulu lui **W. Krafft.**

---

*) Deschisa in a. 1858; subventiunea statului 4000 franci pe anu.

**) Inceputa la 1514 terminata la 1522; subventiunea 6000 franci (lei noi) pe anu.

Se mai dau si la schitulu din Muntele Athos 4000 lei n. pe anu. Despre a bisericei S. Nicolae vedi in statistica.

***) Aceea este alta familia, immigrata incóce din Croati'a, dupa altii din Itali'a. Patronulu si apoi socrulu renumitului compositoru Verdi, a fostu unu Barez (pron. rom. Baretîu), cetatiénu bogatu din comun'a Busseto in fostulu ducatu Parm'a. Red.)